

ONDER REDACTIE VAN **TONY BRENTON**

KEERPUNTEN VAN DE RUSSISCHE REVOLUTIE

KEERPUNTEN

van de

RUSSISCHE REVOLUTIE

Onder redactie van
TONY BRENTON

Vertaald door Arnout van Cruyningen

Omniboek

Nederlandse vertaling © Uitgeverij Omniboek – Utrecht, 2017

Postbus 13288, 3507 LG Utrecht

www.omniboek.nl

Oorspronkelijk verschenen onder de titel *Historically Inevitable* bij Profile Books.

Copyright © Profile Books Ltd, 2016

Copyright selectie © Tony Brenton, 2016

Vertaling Arnout van Cruyningen

Omslagontwerp Suzan Beijer Grafisch ontwerp

Omslagbeeld Imageselect. Valentin Aleksandrovitsj Serov (1910-1968), Lenin Proclaims the Soviet Rule, 1962.

Vormgeving binnenwerk GBU media

ISBN 9789401909013

ISBN e-book 9789401909020

NUR 680

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden op copyright van fotomateriaal te achterhalen. Zij die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op deze rechten, verzoeken wij contact met ons op te nemen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

‘Russische opstand, redeloos en genadeloos.’

A.S. Poesjkin

Inhoud

	Chronologie	9
Inleiding	Historisch onvermijdelijk? Tony Brenton	15
1. 1905-1906	Buitenlandse inmenging: de lange termijn Dominic Lieven.....	25
2. September 1911	De moord op Stolypin Simon Dixon	43
3. Juni 1914	Grigori Raspoetin en het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog Douglas Smith	63
4. Maart 1917	De laatste tsaar Donald Crawford	81
5. April-juli 1917	Lenin verschijnt op het toneel Sean McMeekin	105
6. Augustus 1917	De Kornilov-affaire: een tragedie vol vergissingen Richard Pipes.....	123
7. Oktober 1917	De ‘ongevaarlijke dronkaard’: Lenin en de Oktoberopstand Orlando Figes	137
8. Januari 1918	Het korte leven en de vroege dood van de Russische democratie: de Doema en de Grondwetgevende Vergadering Tony Brenton	155

INHOUD

9.	Juli 1918	Redding van de tsaar en zijn gezin Edvard Radzinsky.....	175
10.	Augustus 1918	Fanny Kaplans aanslag op het leven van Lenin Martin Sixsmith.....	191
11.	November 1918	Waterscheiding in de Burgeroorlog Evan Mawdsley.....	213
12.	Maart 1920	Het lot van het sovjetplatteland Erik C. Landis.....	231
13.	Februari 1922	‘De bolsjewistische reformatie’ Catriona Kelly.....	255
14.	1917–1922	De opkomst van het leninisme: de ondergang van het politiek pluralisme in de postrevolutionaire Bolsjewistische Partij Richard Sakwa.....	273
	Nawoord	Lenin en het Utopia van gisteren Tony Brenton.....	295
	Noten		313
	Dramatis Personae		343
	Auteurs		351
	Dankwoord		353
	Register		355

Noot voor de lezer

Tot februari 1918 gebruikte Rusland nog steeds de juliaanse kalender (zogenoemde Oude Stijl, OS), die dertien dagen achterliep bij de gregoriaanse kalender (Nieuwe Stijl, NS), waar het in 1918 op overging waardoor het op één lijn kwam met het Westen. In dit boek worden data van gebeurtenissen in Rusland tot februari 1918 vermeld in Oude Stijl en daarna in Nieuwe Stijl. Als niet duidelijk is welke stijl van toepassing is, vermelden we OS en/of NS.

Chronologie

1905

9 januari: Bloedige Zondag.

10 januari: Golf van stakingen en ongeregeldheden (zette zich het hele jaar voort).

14 mei: Slag bij Tsushima, definitieve Russische nederlaag in de oorlog met Japan.

5 september (NS): Verdrag van Portsmouth beëindigt Russisch-Japanse Oorlog.

15 oktober: Witte biedt de tsaar een ontwerp voor politieke hervormingen aan.

17 oktober: Tsaar kondigt pakket politieke hervormingen aan, waaronder instelling van de Doema.

1906

16 april: Nadat hij het vertrouwen van de tsaar is kwijtgeraakt, treedt Witte af als premier.

26 april: Nieuwe Fundamentele Wetten afgekondigd; Stolypin minister van Binnenlandse Zaken.

27 april: Opening eerste Doema.

8 juli: Eerste Doema ontbonden; Stolypin premier.

Augustus-november: Eerste reeks hervormingen van Stolypin.

1907

20 februari: Opening tweede Doema.

Maart: Stolypin kondigt meer hervormingen aan.

2 juni: Tweede Doema ontbonden; nieuwe kieswet.

7 november: Opening derde Doema, functioneert tot 1912.

1911

1 september: Stolypin neergeschoten; overlijdt vier dagen later.

1912

15 november: Opening vierde Doema.

1914

29 juni: Moordaanslag op Raspoetin.

1 augustus (NS): Duitsland verklaart Rusland de oorlog.

Eind augustus: Grote Russische nederlagen in Duitsland.

1915

April-juli: Duitse inval in Polen. Aantal ministers, onder wie minister van Oorlog, vervangen.

19 juli: Doema teruggeroepen voor periode van zes weken.

21 augustus: Vergeefs verzoek van ministers aan tsaar om Doema een kabinet te laten vormen.

22 augustus: Tsaar neemt bevel over strijdkrachten op zich. Vertrekt naar Hoofdkwartier in Mogilev. 'Regering van de Tsaritsa' begint.

3 september: Doema verdaagd.

1916

Januari-november: Onder toezicht van keizerin en Raspoetin snelle wisseling van ministers, onder anderen minister van Oorlog, minister van Binnenlandse Zaken en premier (twee keer).

1 november: Doema komt weer bijeen. Grootscheepse aanval van Kerenski op Raspoetin en van Miljoekov op 'stupiditeit of verraad' op het hoogste niveau.

17 december: Raspoetin vermoord.

27 december: Weer een nieuwe premier.

1917

14 februari: Doema komt weer bijeen.

23-24 februari: Demonstraties in Petrograd, uitgelokt door tekort aan brood.

25 februari: Betogingen worden gewelddadig. Tsaar geeft (in Mogilev) bevel ze neer te slaan.

26 februari: Leger schiet op betogers; veertig doden. Deel van het garnizoen muilt uit protest. Tsaar doet telegrafisch verzoek van Rodzijanko om nieuwe regering te benoemen af als paniekzaaijer.

27 februari: Grootste deel van Petrograd in handen van muitende troepen. Doema wordt verdaagd maar zet 'Tijdelijk Comité' op. Regering in staat van ontbinding. Tsaar gelast generaal Ivanov naar Petrograd op te rukken en mui-

CHRONOLOGIE

terij neer te slaan. Bijeenkomst voor het organiseren van Sovjet in Petrograd.
28 februari: Tsaar vertrekt naar Tsarskoje Selo. Eerste vergadering Sovjet van Petrograd. Ongeregelde heden verspreiden zich tot in Moskou.

1 maart: Keizerlijke trein omgeleid naar Pskov. Komt 's avonds aan. Op aandrang van Alexejev gaat de tsaar akkoord met op Doema gebaseerd kabinet en blaast hij de missie van Ivanov af. Ondertussen komen Doema en Sovjet voorwaarden overeen voor instelling van een voorlopige regering. Vorming van Sovjet van Moskou. 'Bevel Nr. 1' ontnemt legerofficieren in de praktijk grootste deel van hun gezag.

2 maart: Vorming van Voorlopige Regering onder vorst Lvov. Rodzjanko telegrafeert Roezski in Pskov om te zeggen dat abdicatie noodzakelijk is. In de loop van de morgen sluiten Alexejev en andere commandanten zich bij dat advies aan. Nicolaas neemt dit aan en verstuurt telegrammen waarin Alexis als tsaar wordt aangeduid. Maar na aankomst van Doemagedelegeerden verandert hij van mening en wijst grootvorst Michael aan.

3 maart: Michael besluit de kroon niet te aanvaarden. Einde van het huis Romanov.

8 maart: Nicolaas keert (onder arrest) terug naar Tsarskoje Selo.

Eind maart: Groot-Brittannië trekt asielaanbod voor keizerlijke familie in.

3 april: Lenin arriveert in Petrograd, eist 'alle macht aan de sovjets'.

20-21 april: 'Aprildagen' – rellen in Petrograd, aangesticht door bolsjewieken, tegen Voorlopige Regering en in het bijzonder tegen minister van Buitenlandse Zaken Miljoekov.

4-5 mei: Formatie van coalitieregering, inclusief socialistische leiders. Miljoekov weg. Kerenski minister van Oorlog.

16 juni: Lancering van rampzalig 'Kerenski-offensief'.

20-30 juni: Toenemende spanning in Petrograd als troepen naar het front worden gestuurd.

3-4 juli: 'Julidagen'. Militairen muiten. Demonstranten bezetten Petrograd en dreigen de regering omver te werpen. Lenin slaagt er niet in de leiding stevig in handen te nemen. Demonstratie dooft uit. Regeringstrouwe troepen arriveren.

5 juli: Lenin gaat weer in ballingschap. Andere bolsjewistische leiders worden gearresteerd.

7 juli: Lvov treedt af en wijst Kerenski aan als premier.

18 juli: Kornilov wordt benoemd tot opperbevelhebber.

31 juli: Keizerlijke familie vertrekt naar Tobolsk.

9 augustus: Verkiezingen en bijeenroeping Grondwetgevende Vergadering weer bepaald op november.

26-27 augustus: Kerenski krijgt dictatoriale bevoegdheden, duidt Kornilov aan als verrader. Kornilov begint muiterij.

30 augustus: Vrijlating van gevangen bolsjewieken gelast.

1 september: Kornilov gearresteerd.

10 oktober: Bolsjewistisch Centraal Comité stemt in aanwezigheid van Lenin voor het voorbereiden van een machtsgreep.

20-25 oktober: Bolsjewieken nemen feitelijke controle over het garnizoen van Petrograd over.

24 oktober: Lenin gaat 's avonds in vermomming naar Smolny. Haalt bolsjewieken over om staatsgreep te plegen.

25-26 oktober: 'Bestorming van het Winterpaleis'. Kerenski ontsnapt naar het front om steun te vergaren. Andere ministers gearresteerd. Niet-bolsjewistische partijen lopen weg bij Sovjetcongres na bekendmaking. Bolsjewistische regering onder voorzitterschap van Lenin opgezet.

27 oktober: Oppositionele pers verboden.

28 oktober-2 november: Diverse antibolsjewistische stakingen en militaire acties (in het bijzonder in Moskou) het hoofd geboden.

12-30 november: Verkiezingen voor Grondwetgevende Vergadering. Sociaal-revolutionairen krijgen 40 procent van de stemmen; bolsjewieken 25 procent.

20 november (OS): Onderhandelingen over wapenstilstand beginnen in Brest-Litovsk.

28 november: Demonstratie ten gunste van Grondwetgevende Vergadering. Constitutioneel-Democraten in de ban en leiders gearresteerd.

7 december: Tsjeka opgericht.

Eind december: Generaals Alexejev en Kornilov richten 'Vrijwilligersleger' (Witten) op.

1918

5 januari: Bijeenkomst Grondwetgevende Vergadering. Steunbetoging onderdrukt. Vergadering laat in de nacht gesloten en gebouw de volgende morgen afgesloten.

15 januari-3 maart: Verdrag van Brest-Litovsk gesloten. Lenin zet collega's onder druk om strafmaatregelen te aanvaarden, maar wint het pleit pas als Duitsers hun militair offensief hervatten en nog meer concessies eisen.

CHRONOLOGIE

Begin maart: Bolsjewistische regering verhuist naar Moskou in het licht van de Duitse bedreiging van Petrograd.

9 maart: Geallieerd contingent landt in Moermansk. Dit is het eerste in een reeks geallieerde interventies, uiteindelijk ter ondersteuning van de Witten in Noordwest-Rusland, Oekraïne en het Verre Oosten. Laatste terugtrekking in het westen in augustus 1919, en door de Japanners uit Vladivostok in oktober 1922.

26 maart: Trotski wordt Oorlogscommissaris. Overwint in weken daarna hevig verzet in de partij tegen rekrutering voormalige tsaristische officieren voor het Rode Leger.

12 april: Kornilov sneuvelt. Denikin neemt het commando over.

26 april: Nicolaas en zijn gezin naar Jekaterinenburg gestuurd.

9 mei: Eerste bolsjewistische inspanningen om graan te vorderen van boeren.

29 mei: Tsjechisch Legioen in Tsjeljabinsk weigert te ontwapenen. Sluit zich aan bij de Witten. Overname van Trans-Siberische Spoorlijn.

8 juni: Tsjechen bezetten Samara. Komoetsj opgericht.

12-13 juni: Grootvorst Michael vermoord in Perm.

16-17 juli: Moord op Nicolaas II en gezin in Jekaterinenburg.

30 augustus: Fanny Kaplan pleegt aanslag op Lenin.

5 september: Rode Terreur gelanceerd. Wijdverbreide afslachting van gevangenen en gijzelaars.

23 september: Antibolsjewistische 'Voorlopige Al-Russische Regering', nominaal verantwoording verschuldigd aan Komoetsj, gevormd in Omsk.

11 november: Wapenstilstand maakt einde aan Eerste Wereldoorlog. Duitsland doet spoedig afstand van in Oost-Europa verkregen gebieden, waarvan de meeste de volgende twee jaar door Rusland worden opgeëist.

18 november: Coup van Koltsjak in Omsk maakt hem in praktijk militair dictator voor de zaak Witten.

1919

Januari: 'Razverstka', beleid van graanrekwisitie bij boeren, officieel geïntroduceerd.

Maart-mei: Koltsjak opent offensief in Siberië. Aanvankelijk met succes, reikt bijna tot de Wolga. Maar medio mei tot staan gebracht en daarna teruggedreven.

Juli-oktober: Denikin begint offensief tegen het Rode Leger in het zuiden, en

Joedenitsj in het noordwesten. Beiden maken aanvankelijk goede voortgang (Denikin nadert Tula en Joedenitsj neemt bijna Petrograd in), maar moeten zich in oktober terugtrekken.

14 november: Koltsjak trekt zich terug op Irkoetsk. Joedenitsj ontbindt zijn leger.

17 december: Koltsjak gedwongen tot ontslag. Wordt vervolgens overgedragen aan de bolsjewieken en doodgeschoten (7 februari 1920).

1920

27 maart: Denikin legt het commando neer. Vrangl neemt het over.

Augustus: Boerenopstand in Tambov tegen graanrekwisities, gevolgd door een aantal opstanden elders.

7 november: Witte Leger onder Vrangl evacueert via de Krim. Einde van de Burgeroorlog.

1921

Maart: Tal van demonstraties tegen voedseltekorten culminereren in marine-opstand in Kronstadt, die hard wordt neergeslagen. De Communistische Partij verbiedt factievorming, maakt de weg vrij voor totale dictatuur, maar beëindigt ook de graanrekwisities en initieert de Nieuwe Economische Politiek (NEP).

1922

16 februari: Decreet over confiscatie kerkgoederen markeert het begin van de bolsjewistische campagne tegen de Kerk. Patriarch Tichon verzet zich openlijk tegen deze campagne.

3 april: Stalin wordt secretaris-generaal van de Communistische Partij, de basis voor zijn toekomstige dominante positie.

26 mei: Lenin getroffen door eerste grote beroerte.

Juni: Metropoliet Veniamin en een aantal andere priesters berecht wegens contrarevolutionaire activiteiten en vervolgens doodgeschoten.

December: 'Bond van Militante Goddelozen' opgericht.

1923-1924

Lenin, steeds verder uitgeschakeld door een serie beroerten, overlijdt 21 januari 1924. Hij laat een testament na, waarin hij (met enige reserves) Trotski als opvolger aanbeveelt en betoogt dat Stalin moet worden gedegradeerd.

De beslissende momenten van de Russische Revolutie:

- 1904-1905** De Russisch-Japanse oorlog
- SEPTEMBER 1911** De moord op Stolypin
- JUNI 1914** Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog
- MAART 1917** De laatste tsaar
- APRIL-JULI 1917** Lenin verschijnt op het toneel
- AUGUSTUS 1917** De Kornilov-affaire
- OKTOBER 1917** De Oktoberrevolutie
- JANUARI 1918** De val van de wetgevende vergadering
- JULI 1918** Redding van de tsaar en zijn gezin
- AUGUSTUS 1918** De aanslag op het leven van Lenin
- NOVEMBER 1918** De coup van Koltsjak
- MAART 1920** Het lot van het Sovjetplatteland
- FEBRUARI 1922** De bolsjewistische reformatie
- 1917-1922** De triomf van het leninisme

Dit boek bevat bijdragen van:

Dominic Lieven • Simon Dixon • Douglas Smith • Donald Crawford
Sean McMeekin • Richard Pipes • Orlando Figes • Tony Brenton
Edvard Radzinsky • Martin Sixsmith • Evan Mawdsley • Erik Landis
Catriona Kelly • Richard Sakwa